Het Archief: een nieuw startpunt voor je onderzoek

Karen Vander Plaetse, Trees Accou en Maaike Ongena
meemoo

Grasduin in de beschrijvingen van meer dan een miljoen beeld- en geluidsfragmenten

Doe je onderzoek naar een specifiek persoon, een thema of jouw streek in de 20ste en 21ste eeuw? Dan zijn geluid en bewegend beeld interessante bronnen. Sinds de vorige eeuw werden zowel de grote gebeurtenissen als het dagelijkse leven vastgelegd op filmrol, plaat of cassette. Die rijke schat van audiovisueel materiaal zit versnipperd over een breed spectrum aan archieven en instellingen. Meemoo, Vlaams instituut voor het archief, lanceerde eind 2019 hetarchief.be: één website waar jij een brede collectie audio- en videofragmenten vlot kan doorzoeken. Als erfgoedkundige heb je er toegang tot de metadata van meer dan een miljoen items: van zowel het journaal van vorige week als zwart-witbeelden zonder geluid uit de prille start van de 20e eeuw, van professioneel materiaal van omroepen tot amateurbeelden die bewaard worden in stadsarchieven en opnames uit de podiumkunsten.

In dit artikel vertellen we je meer over Het Archief en hoe erfgoedvrijwilligers betrokken werden bij het tot stand komen van deze website. Daarnaast leggen we uit hoe je met een simpele zoekopdracht de beschrijvingen, titels, data… van meer dan een miljoen items doorneemt, en hoe je die bronnen kan gebruiken.

DE SLEUTEL TOT AUDIOVISUEEL ERFGOED

Het archiefsysteem van meemoo verzamelt een schat aan materiaal waar het moeilijk toegang toe krijgen is. Dat heeft veel te maken met de auteursrechten die op het merendeel van het audiovisuele materiaal rusten. Bovendien zit het materiaal verspreid over verschillende organisaties in Vlaanderen waardoor het moeilijk doorzoekbaar is over de aanbieders heen.

Voor wie op zoek is naar audiovisueel materiaal betekent Het Archief dus een grote vooruitgang: met één zoekopdracht krijg je als erfgoedvrijwilliger informatie over je onderwerp uit meer dan 100 archieven. Je kan er grasduinen in beschrijvingen van beeld- en geluidsfragmenten van landelijke en regionale omroepen, podiumkunstenorganisaties, musea, archieven, enkele universiteiten en overheidsinstellingen. Sommige items hebben heel gedetailleerde beschrijvingen, andere eerder een beperkte set. Bovenop die beschrijvingen kan je items die je interesseren ook bewaren of je kan contact opnemen met de aanbieder ervan. Zij kunnen je meer informatie geven over het item zelf en over de raadpleging of het gebruik ervan.

Hoewel het beeld en geluid zelf niet zichtbaar of beluisterbaar is, zijn de eerste gebruikers bijzonder enthousiast over de diversiteit aan audiovisueel materiaal dat op deze manier vindbaar wordt. Zo is het de eerste keer dat je op die manier online inzicht krijgt in wat er allemaal in het VRT-archief te vinden is. Zo hoopt meemoo studenten, onderzoekers, creatievelingen, maar ook erfgoedvrijwilligers en nieuwsgierigen verder op weg te helpen. Het Archief kan een startpunt zijn, een plek waar je zoektocht naar beeld en geluid begint.

De doorzoekbaarheid van grote verzamelingen beeld- en geluidsfragmenten is sterk afhankelijk van de kwaliteit van beschrijvingen bij de items in Het Archief. Goede beschrijvingen zijn dus de sleutel tot onze audiovisuele cultuur. Samen met haar partners zet meemoo de schouders onder de kwaliteit van deze beschrijvingen. Het kijkt daarbij ook naar nieuwe technologie om deze te verbeteren. Speech-to-text-technologie en beeldherkenningssoftware zijn maar enkele innovatieve mogelijkheden om deze beschrijvingen te verrijken. Vandaag staat meemoo aan het begin van dit traject, maar we zien alvast veel mogelijkheden voor de komende jaren.

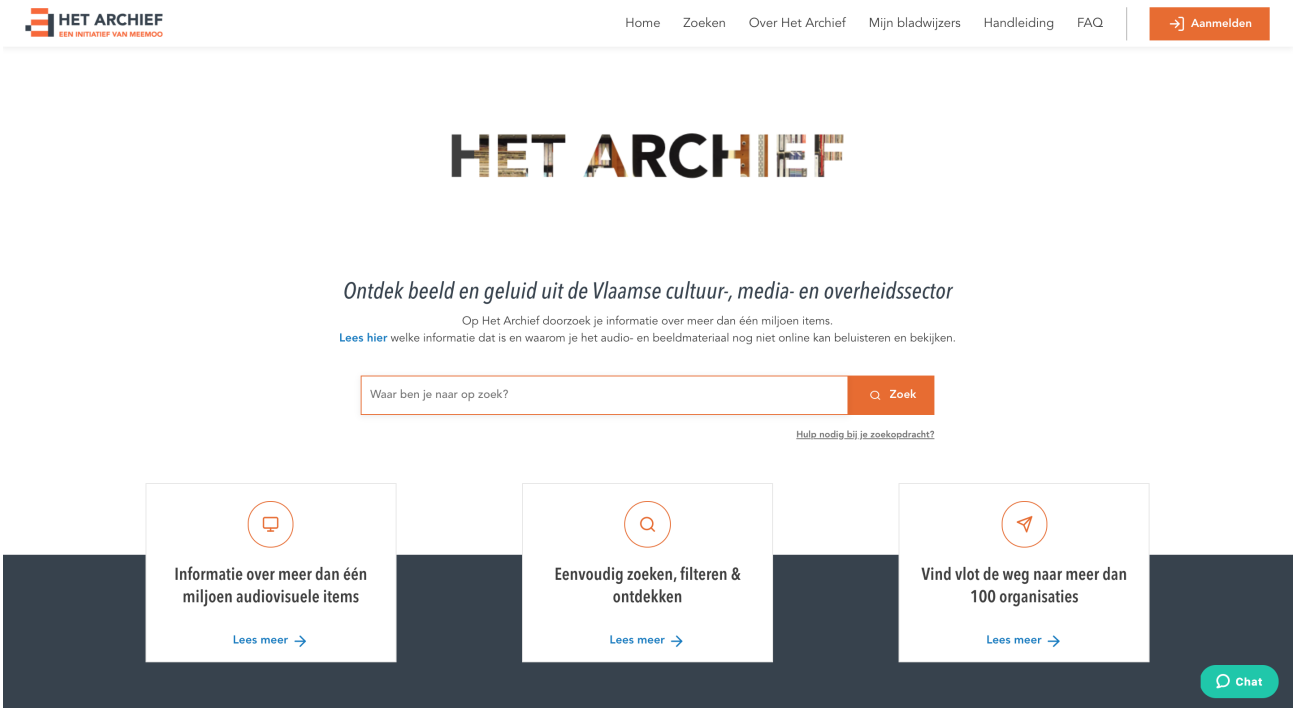

DE ROL VAN ERFGOEDVRIJWILLIGERS BIJ HET ONTWIKKELEN VAN HET ARCHIEF

Om een platform te bouwen dat tegemoet komt aan de wensen van verschillende groepen gebruikers, betrok meemoo de beoogde doelgroepen al vroeg in het proces via een gebruikersonderzoek. Zo spraken we niet alleen met aanbieders van audiovisueel materiaal, maar namen we ook contact op met Hendrik Vandeginste, consulent bij Histories vzw. Met Hendrik hadden we het over de mogelijkheden van een dergelijke website bij historisch onderzoek.

> ‘Ik ben vooral enthousiast over de extra informatie bij bepaalde fragmenten, zoals data. Die kan je gebruiken om bijvoorbeeld in kranten materiaal te gaan zoeken.’
>
> - Louis Gevaert, Heemkundige Kring De Oost-Oudburg

In een latere fase hebben Adrien Brysse en Louis Gevaert, twee ervaren rotten in de heemkunde, de praktische uitwerking van het platform getest en suggesties gegeven waarmee meemoo aan de slag ging.

Dat je op Het Archief de beschrijvingen van filmpjes en geluidsfragmenten vindt en niet de media zelf, kan op begrip rekenen bij bevraagde heemkundigen. ‘Een uitgebreide beschrijving bij een item op Het Archief kan ons ook al vooruit helpen. De informatie is een toeleiding naar de archieven zelf, waar we ter plaatse verdere zoekacties kunnen verrichten’, vertelt Adrien Brysse, heemkundige en volkskundige uit Gent. Met termen en namen uit de metadata kan je namelijk verder zoeken in archieven en andere databanken. Dat beaamt Louis Gevaert: ‘Ik ben vooral enthousiast over de extra informatie bij bepaalde fragmenten, zoals data. Die kan je gebruiken om bijvoorbeeld in kranten materiaal te gaan zoeken.’

Louis geeft overigens aan dat beeld en geluid zelf steeds meer van belang zijn in zijn heemkundige praktijk en zegt vaker op zoek te gaan naar beeldmateriaal. ‘Bij de voorstelling van ons jaarboek tonen we steevast filmpjes van ons werkgebied en deze kunnen op veel interesse rekenen. Bovendien vindt het publiek het niet alleen interessant om het filmmateriaal te bekijken dat ze geschonken hebben. Het stimuleert hen ook om beeld en geluid binnen te brengen omdat ze zien dat er iets mee gedaan wordt.’

Bij de aanbieder van een filmpje kan je te rade gaan waarvoor je een filmpje zou mogen gebruiken en onder welke voorwaarden. Zo kan de aanbieder je bijvoorbeeld vertellen of je een foto uit een filmpje in een publicatie mag plaatsen. Het gebruikersonderzoek van Het Archief bracht niet alleen gebruiksmogelijkheden van het platform in kaart maar ook mogelijke valkuilen. Volgens Adrien zijn vooral kwaliteit en gebruiksvriendelijkheid van groot belang: 'Problemen die ik al heb ondervonden, zijn bijvoorbeeld een watermerk op gedownloade foto's, slechte beschrijvingen of metadata, of een slechte zoekfunctie. Goede voorbeelden blinken uit in gebruiksvriendelijkheid of werken inspirerend.'

Suggesties en opmerkingen waar meemoo mee aan de slag ging om tot een platform te komen dat inzetbaar is in de praktijk.

AAN DE SLAG MET HET ARCHIEF

Op Het Archief vind je beschrijvingen van meer dan een miljoen items. Dankzij enkele handige hulpmiddelen kan je op zoek gaan naar die items die voor jouw onderzoek van belang zijn. Op hetarchief.be/handleiding leer je de kneepjes van het vak, waarbij je altijd gebruik kan maken van een titel, een datum en een aanbieder die bij elk item aanwezig zijn. Wij delen hier alvast de belangrijkste tips die van pas komen in jouw onderzoek als erfgoedkundige. Je zoektocht begint op de pagina 'Zoeken' of op de centrale zoekbalk op de homepagina.

JE ZOEKTERM

Je kan zoeken op een persoonsnaam, de naam van een streek of ander trefwoord, zowel in één woord of verschillende woorden tegelijk. Er zijn een aantal manieren om je zoekopdracht te verfijnen nog voor je op 'Zoeken' klikt. Hier hebben we een voorbeeld van een naam uitgewerkt, maar hetzelfde principe kan je ook gebruiken als je zoekt naar een streek of andere zoekterm:

- Gebruik aanhalingstekens in je zoekopdracht om te zoeken naar een exacte combinatie van woorden, bijvoorbeeld "*Filip Janssens*". *Je krijgt enkel die resultaten te zien die precies overeenkomen met je zoekopdracht.*
- Gebruik AND als je wil dat verschillende zoektermen voorkomen in de tekst, maar ze niet dicht bij elkaar hoeven te staan. Zo kan je bijvoorbeeld zoeken op "*Filip AND Janssens*". *Deze optie staat standaard aan als je zoekt naar meer dan één woord.*
- Gebruik OR om alle zoekresultaten te krijgen waarin een van je zoektermen voorkomt. Zo kan je zoeken op "*Filip Janssens OR Echo*".
- Gebruik NOT om alle zoekresultaten te krijgen waarin de zoekterm Janssens maar niet de zoekterm Filip voorkomt. Met "*Janssens NOT Filip*" *wordt de tweede zoekterm uitgesloten.*

Eens je op 'Zoek' geklikt hebt en de resultaten verschijnen, kan je je zoekopdracht nog verder gaan verfijnen aan de hand van filters. Voor erfgoedkundig onderzoek lijken de filters 'aanbieder' en 'datum' het meest interessant. We leggen je hieronder uit hoe je ze kan gebruiken.

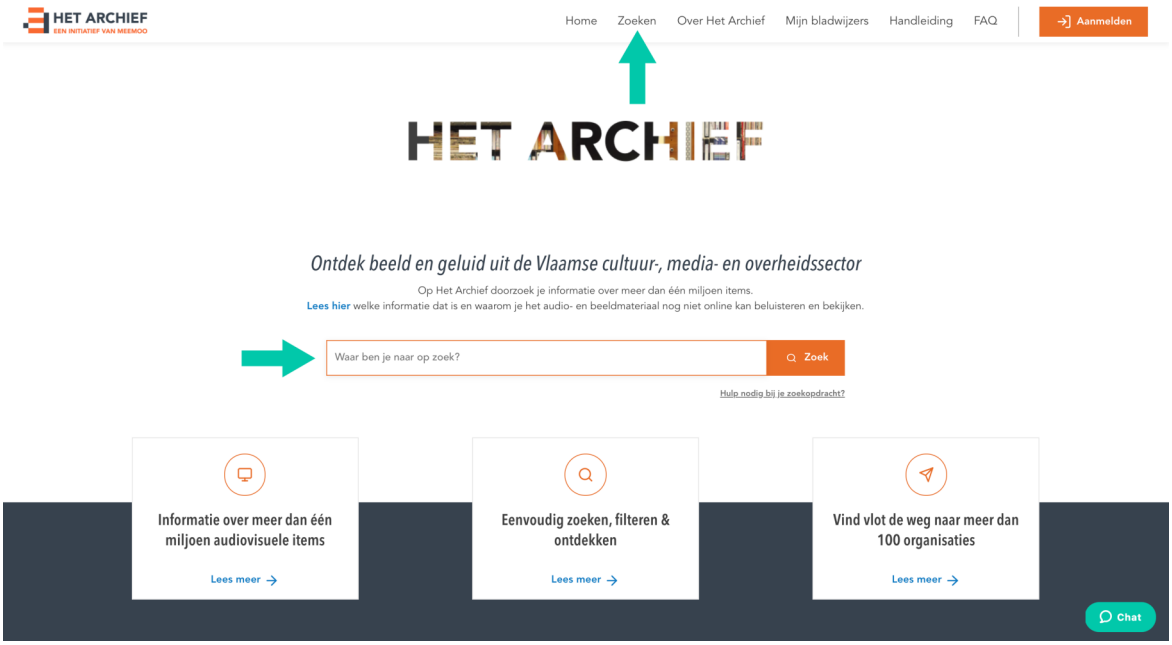

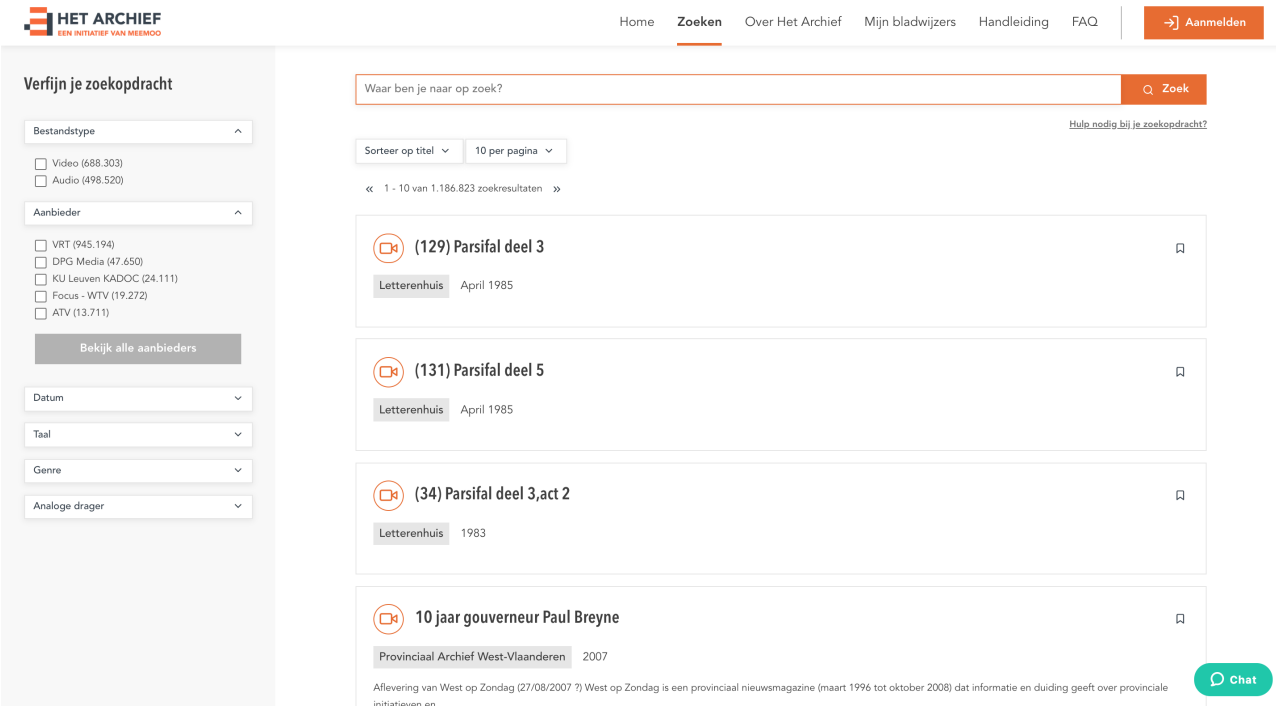

FILTEREN OP AANBIEDERS

Die aanbieder is een organisatie uit cultuur, media of overheid. Welke aanbieder een item bewaart, zegt al iets over het item in kwestie. Zo is er beeld en geluid van nationale en regionale omroepen, maar evengoed van stadsarchieven en kleinere musea.

Je kan je zoektocht naar een streek, persoon of traditie verfijnen door te filteren op lokale instellingen of aanbieders gespecialiseerd in een bepaald thema (zoals het Amsab-ISG, archief rond sociale geschiedenis). Op de zoekpagina klik je op 'Bekijk alle aanbieders' om het volledige overzicht van alle organisaties met materiaal op Het Archief te bekijken. Daar kan je een of meerdere organisaties aanvinken bij je zoekopdracht. Klik op 'Bevestigen' om je gefilterde zoekresultaten te zien. Door geen zoektrefwoord in te geven, zie je in de resultatenlijst al het audiovisueel materiaal dat meemoo voor jouw gekozen archief/archieven bewaard.

Heb je gefilterd op een bepaalde aanbieder en vind je nog niet wat je zocht? Organisaties bewaren niet al hun materiaal bij meemoo. Je zal enkel beschrijvingen vinden van materiaal dat door meemoo gedigitaliseerd is of bewaard wordt.

Wil je meer weten over het andere materiaal in bezit van een organisatie, dan kan je contact opnemen met hen via het contactformulier op de detailpagina van een item of rechtstreeks naar de website van die aanbieder gaan. Op die manier vormt Het Archief een brug tussen jou als erfgoedkundige en de verschillende archieven.

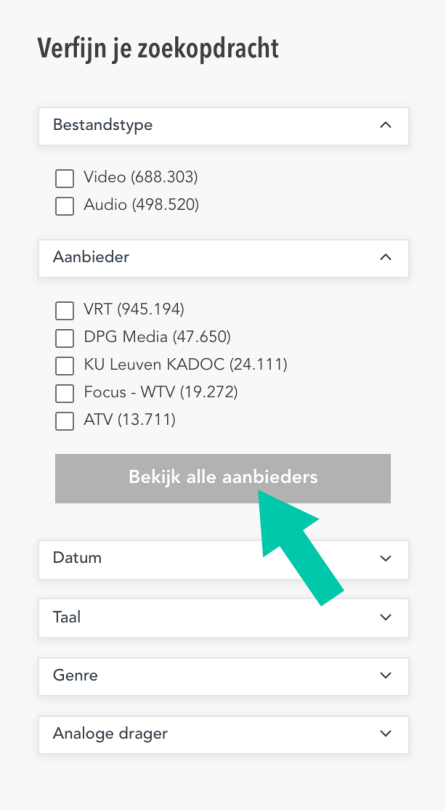

FILTEREN OP EEN TIJDSPERIODE, DATUM OF JAAR

Het oudste item in Het Archief werd aan het eind van de 19e eeuw opgenomen. Dat betekent dat er grofweg 120 jaar aan materiaal vertegenwoordigd is. Er zijn twee manieren om eenvoudig te zoeken binnen de periode die relevant is voor jouw onderwerp. De eerste is een datum of periode ingeven in de linkerzijbalk op een zoekpagina.

Stel een begin- en einddatum (bijvoorbeeld *Van 01/09/1939 - Tot 02/09/1945 voor resultaten uit WOII) in door zowel de dag, de maand als het jaartal te selecteren of in te vullen en klik op 'Filter op datum'*. Zo kan je helemaal zelf de geschikte periode instellen: of het nu een decennium of een week is. Wil je op één specifieke dag zoeken, geef deze datum dan zowel in als begin- en als einddatum. Vergeet niet op 'Filter op datum' te klikken.

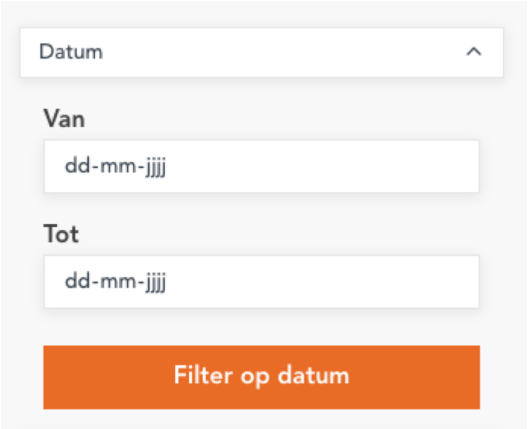

Heb je gezocht op een specifieke periode maar zijn je zoekresultaten nog steeds te breed? Dan kan je de tweede manier gebruiken om verder te verfijnen; rechtsboven de zoekresultaten is er een sorteermenu. Standaard wordt er op relevantie gesorteerd. Je kan echter ook op 'datum oplopend' of 'datum aflopend' gaan sorteren. Zo vind je makkelijk items uit het begin of het einde van de periode waarin je zoekt.

DE DETAILPAGINA LEZEN

Om alle informatie over een item te lezen, klik je op het item in je zoekresultaten en ga je naar de detailpagina. Op deze pagina vind je alle detailgegevens die gerelateerd zijn aan het item:

\ de beschikbare metadata van het item: dat gaat van titel en beschrijving tot bijvoorbeeld de trefwoorden waar de inhoud van het item betrekking op heeft.

\ informatie over de organisatie die het item bewaart. Wil je meer weten over de partner zelf en zijn volledige collectie, dan kan je naar de website van de partner gaan door te klikken op het logo of de naam van de partner.

\ de mogelijkheid om het item te raadplegen bij de organisatie die het item bewaart. Om zo'n aanvraag te doen, maak je eerst een account aan op Het Archief'

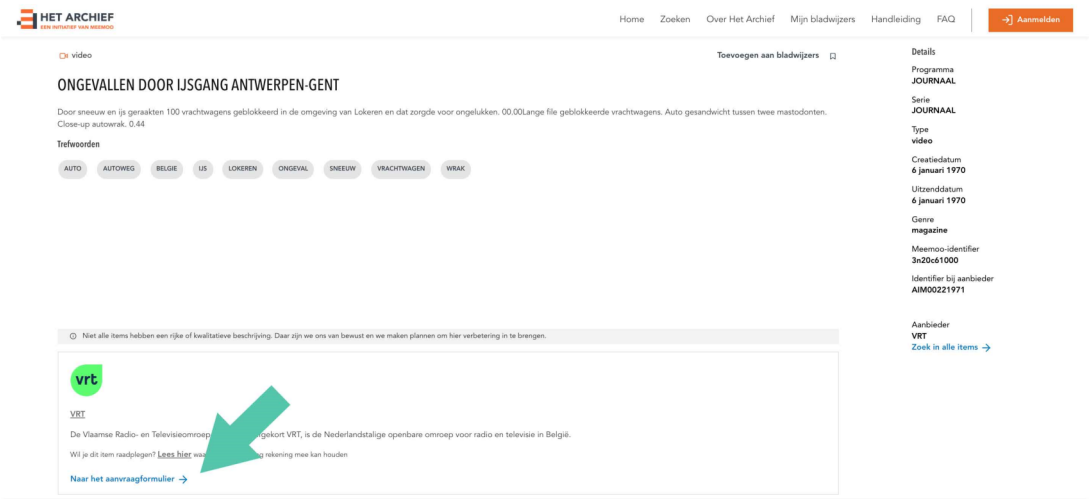

VERDER ZOEKEN? MEEMOO HELPT

Het Archief is de jongste telg in meemoo's arsenaal aan manieren om archiefmateriaal duurzaam te bewaren en toegankelijk te maken. Enkele andere producten vind je hieronder:

Klik hier voor meer info en tips over Het Archief

NIEUWS VAN DE GROTE OORLOG

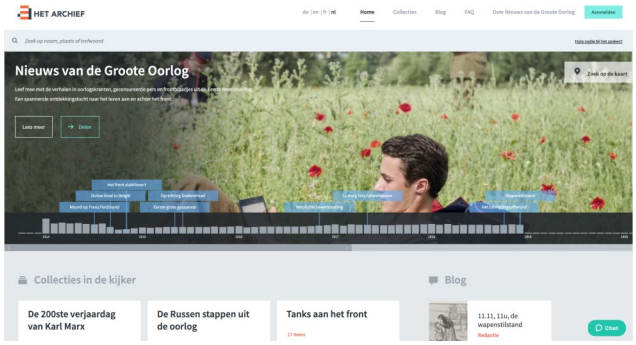

Misschien zocht je al in de oorlogskranten van **Nieuws van de Groote Oorlog**? Op nieuwsvandegrooteoorlog.hetarchief.be vind je 270.000 krantenpagina's die tussen 1914 en 1918 gedrukt werden en in 2015 gedigitaliseerd. Je honger naar kennis wordt verder gestild met blogposts over verschillende gebeurtenissen en onderwerpen uit de Eerst Wereldoorlog. Wist je bovendien dat je de kranten kan downloaden en dat ze eenvoudig te citeren zijn? Lees er zeker de FAQ op na.

ART IN FLANDERS

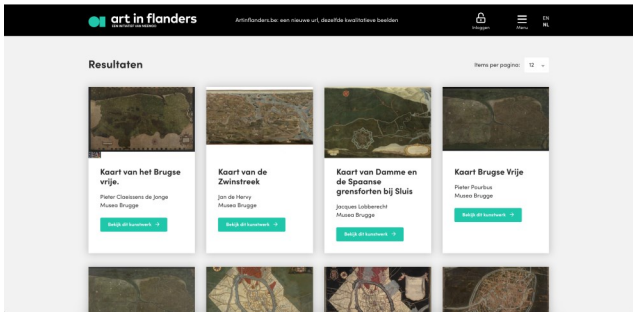

Ben je op zoek naar historische kaarten? Dan kan je ook terecht op de website van **Art in Flanders**, een beeldbank met Vlaamse kunst- en erfgoedcollecties: https://artinflanders.be/nl. Wanneer je 'kaart' als zoekterm gebruikt, krijg je een verzameling kwalitatieve foto's van historische kaarten te zien. Die zijn gefotografeerd met veel aandacht voor de details en gratis te downloaden voor niet commercieel gebruikt.

KEN JE DRAGER

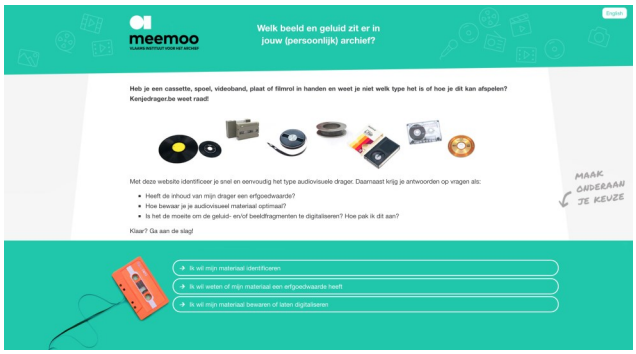

Heb je zelf analoog of digitaal audiovisueel materiaal, maar weet je niet wat je in handen hebt of hoe je het moet bewaren? Ook dan helpt meemoo je graag. De kennis die zij de voorbije jaren verzamelden in verschillende digitalisseringsprojecten, bundelen ze op **kenjedrager.be**. Door enkele vragen te beantwoorden, kom je te weten welke cassette of tape je zelf in handen hebt. Je vindt er ook de contactgegevens van enkele bedrijven die jou kunnen helpen bij digitalisering.

Klik hier om je in te schrijven op de nieuwsbrief van meemoo voor meer nieuws